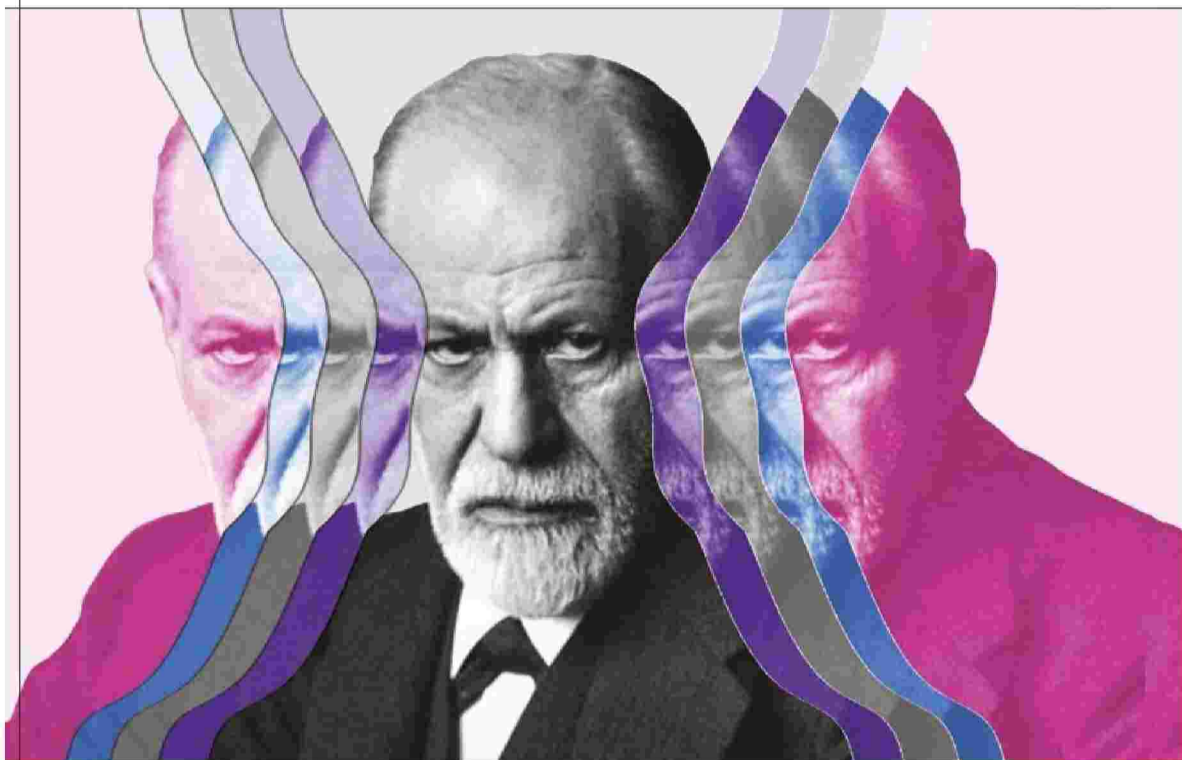

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ποιος ήταν, αλήθεια, ο Σίγκμουντ Φρόυντ;

Η πληρέστερη και ακριβέστερη βιογραφία για τον Σίγκμουντ Φρόυντ με την υπογραφή της **Ελιζαμπέτ Ρουντινέσκο** κυκλοφορεί επιτέλους στα ελληνικά από τις εκδόσεις Πατάκη.

Χρειάζονται σίγουρα μεγάλα κότσια, αρετή και ικανότητα για να ψυχαναλύσεις τον πατέρα της ψυχανάλυσης και παράλληλα να ξεφύγεις από την παγίδα ενός τέτοιου είδους πορτρέτου. Αυτό καταφέρνει και με το παραπάνω η πληρέστερη μέχρι τώρα βιογραφία του Σίγκμουντ Φρόυντ που κυκλοφορεί επιτέλους στα ελληνικά από τις εκδόσεις Πατάκη σε μετάφραση Μήνας Πατερράκη-Γαρέφη, σε 632 σελίδες. Ο τίτλος *Ο Σίγκμουντ Φρόυντ, στην εποχή του και τη δική μας* διόλου τυχαίος, καθώς η μελετήτρια, ιστορικός και διευθύντρια στο Paris VII Ελιζαμπέτ Ρουντινέσκο επιμένει να βλέπει τον πατέρα της ψυχανάλυσης ως γνήσιο τέκνο της κεντροευρωπαϊκής κουλτούρας, συνδέοντας άμεσα το έργο του με τις βεβαιότητες ή τις αμφιβολίες της εποχής του, από την πιο αισιόδοξη φάση των εξερευνησεών του γύρω από την υστερία και τα όνειρα τα χρόνια της μελετήτριας μέχρι το τελευταίο του περιώνυμο πόνημα για τα αδιέξοδα του πολιτισμού τη ζοφερή περίοδο του Χίτλερ. Η συγγραφέας ούτε καθαγιάζει αλλά ούτε και στέλνει στο πυρ το εξώτερον τον «νευρωσικό», όπως επιμένει να τον αποκαλεί, ηγέτη της ψυχανάλυσης, φωτίζοντας τις αντιφάσεις του, αντίστοιχες με τις δύο τάσεις που διαπερνούσαν τα υψηλά ιδανικά της Ευρώπης, τις οποίες και κατέγραψε μυθιστορηματικά ο καλός φίλος του Φρόυντ, Τόμας Μαν, στο *Μαγικό Βουνό*, το σκοτεινό ρομαντικό μεγαλείο των μυθιστορικών δυνάμεων και τον εξορθολογισμό που επέβαλλαν οι κατακτήσεις της επιστήμης. Στον Μαν, άλλωστε, αποδίδει η Ρουντινέσκο και το πιο «σπινθηροβόλο» πορτρέτο που έχει γραφτεί για τον Φρόυντ, παρ' ότι ο ίδιος διαφωνούσε, επιμένοντας να αρνείται τη θύελλα που είχε δημιουργήσει στην Ευρώπη, αλλά

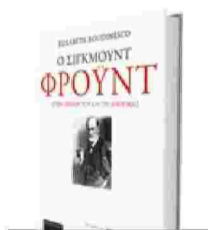
και στην Αμερική. Στα μάτια του φίλου του ο Φρόυντ ήταν πάνω απ' όλα ένας θεμελιωτής της σύγχρονης σκέψης, γνήσιο τέκνο του fin de siècle που αναγόταν «σε αρνητή των ψευδοσθίσεων, κληρονόμο του Νίτσε και του Σοπενχάουερ, ικανό να εξερευνηθεί όλες τις μορφές του ανορθολογικού και να μετασχηματίσει τον ρομαντισμό σε επιστήμη».

Ακόμα και η φωτογραφία που κοσμεί το εξώφυλλο του βιβλίου, με τον πρίγκιπα της ψυχανάλυσης να κοιτάει αποφασιστικά τον φακό, κρατώντας το χαρακτηριστικό του πούρο, το οποίο δεν αποχωρίστηκε ούτε όταν διαγνώστηκε με καρκίνο του στόματος, αφήνοντας ταυτόχρονα να διαφανεί το περίτεχνα διακοσμημένο ρολόι του, δείγμα της ανώτερης τάξης που δεν έπαψε ποτέ να εκπροσωπεί, αποδεικνύει περίτεχνα την απaráμιλλη ισχύ του Φρόυντ. Παρ' ότι μέχρι σήμερα δεν φαίνεται να έχει χάσει τον λαμπερό του θρόνο, πάντοτε ήταν, επιμένει η Ρουντινέσκο, ένας «πρίγκιψ χαλός, ανακρινόμενος από μια ανδρόγυνη Σφίγγα η οποία ενσάρκωνε ταυτόχρονα την απόλυτη γνώση και την αμφισβήτηση όλων των γνώσεων». Μια αντίφαση που η συγγραφέας διακρίνει σε κάθε έκφανση του ιδιωτικού και κοινωνικού βίου αλλά και της επιστημονικής κατεύθυνσης του Φρόυντ: ήταν μεν εκείνος που έθεσε τη σεξουαλικότητα στο επίκεντρο των κεντρικότερων αποκωδικοποιήσεών του, αλλά είχε διακόψει από πολύ νωρίς κάθε σχέση με το σεξ. Ανέδειξε με κάθε τρόπο τους μαθητές του και τους βοήθησε οικονομικά, αλλά δεν άντεχε καμία αμφισβήτηση, εξού και η οριστική ρήξη με τους Ότο Γκρος, Βίκτορ Τάουσκ, Γκέοργκ Γκρόντεκ, Χόρας Φρινκ και, φυσικά, με τους πλέον γνωστούς Γιουνγκ και Βίλχελμ Ράιχ. Ήταν άθεος, αλλά εμπνεόταν από τις βιβλικές παραβολές,

ενώ φρόντιζε να επιστρέφει διαρκώς «στις περιπετειώδεις αφηγήσεις που είχε αγαπήσει στην παιδική του ηλικία» (η συγγραφέας ανακαλύπτει στο πρόσωπο του Φρόυντ έναν Θερβάντες αντίστοιχο με εκείνον που είχε αγαπήσει ο ίδιος μικρός, έναν περιπλανώμενο ιππότη μιας καινοφανούς επιστήμης, έναν flâneur στη συγκλονιζόμενη από τους πολέμους ευρωπαϊκή ήπειρο). Ακόμα και η σχέση του με τις γυναίκες ήταν προϊόν αυτής της διαρκούς σύγκρουσης: από τη μια δεν μπορούσε να ξεφύγει από την εμμονική διαπίστωση της εποχής του που ήθελε τη γυναίκα να μοιράζεται ανάμεσα στον ρόλο της μητέρας ή της ερωμένης, από την άλλη όμως συνέβαλε τα μάλα στη χειραφέτησή τους. Εξάλλου η γυναίκα που σεβόταν απόλυτα, η μοναδική στενή του φίλη μέχρι τέλους, σύμφωνα με τη Ρουντινέσκο, ήταν η Λουίζ Σαλομέ. Ο διάχυτος θαυμασμός του Φρόυντ προς το πρόσωπό της και η πίστη του σε ένα τέτοιο πρότυπο ανεξάρτητης γυναίκας επιβεβαίωνε τον αγώνα που έκανε ώστε οι γυναίκες «να αναπτύξουν επαγγελματική δραστηριότητα και να αποκτήσουν κοινωνική ανεξαρτησία». Στο σημείο αυτό ο Φρόυντ είχε αφήσει πίσω, σύμφωνα με τη Ρουντινέσκο, τον πουριτανό του 19ου αιώνα και είχε γίνει ο άνθρωπος του 20ού: «Ο 20ός αιώνας ήταν, τρόπον τινά, φροϋδικότερος του Φρόυντ». Αφενός το χαμένο μεγαλείο των παλιών καιρών, αλλά χωρίς την παρακμή του, αφετέρου η προσδοκία για το καινούργιο που θα ερχόταν, το οποίο προέβλεψε μέσα από την εξέλιξη που υποστήριζε ότι θα έχει η επιστήμη του ακόμα και χωρίς αυτόν.

Ωστόσο ο ενδιάμεσος χώρος δεν ήταν πάντα εύκολο να εντοπιστεί. Η Ρουντινέσκο, για τις ανάγκες της βιογραφίας, στήνει περίτεχνα έναν φροϋδικό κόσμο που στοιχειώνεται από τα σκοτάδια του ασυνειδήτου, αλλά θέλγεται από τις κατακτήσεις της επιστήμης και, το βασικότερο, πασχίζει πάντα να δίνει εξηγήσεις, όπως συμβαίνει με κάθε μορφή υψηλής σκέψης. Ενώ, λοιπόν, θεωρεί τον Φρόυντ άμεσα συνδεδεμένο με τον Ντιντερό και τον ορθολογισμό, τον τοποθετεί πιο κοντά στον Ντε Σαντ και στη σκοτεινή κληρονομιά του ασυνειδήτου, καθώς ο ίδιος ήθελε παρά πολύ να μεταμορφωθεί σε δικηγόρο του διαβόλου, χωρίς εντούτοις να παραδοθεί στον διάβολο: «Ανανεωτής της κριτικής των οικογενειακών γενεαλογιών, ο Φρόυντ ήταν εξίσου στοχαστής του ανορθολογικού όσο και θεωρητικός μιας ελιτίστικής δημοκρατίας. Δήλωνε ότι μόνον ο πολιτισμός – δηλαδή ο πειθαναγκασμός ενός νόμου που επιβάλλεται στην παντοδυναμία των φονικών ενορμηώσεων – επιτρέπει στην κοινωνία να ξεφύγει από τη βαρβαρότητα που η ανθρωπότητα επιθυμεί τόσο πολύ. Και μολονότι ο Φρόυντ δεν υπήρξε ποτέ φανατικός αναγνώστης του Ντε Σαντ, μοιραζόταν μαζί του την ιδέα ότι η ανθρώπινη ύπαρξη χαρακτηρίζεται τόσο από την έφεση προς το καλό και την αρετή, όσο και από την αναζήτηση μιας αδιάλειπτης απόλαυσης του κακού: ενόρμηση θανάτου, επιθυμία ωμότητας, έρωτας για το μίσος, έλξη προς τη δυστυχία και την οδύνη. Γι' αυτόν το λόγο ο Φρόυντ αποκατέστησε το γόητρο της ευφυούς ιδέας, σύμφωνα με την οποία η διαστροφή, ως επάρατο κομμάτι των κοινωνιών, είναι αναγκαία στον πολιτισμό. Αλλά, αντί να εντάσσει το κακό στη φυσική τάξη του κόσμου, και αποφεύγοντας να καταστήσει τη ζωώδη φύση του ανθρώπου σημάδι φυλετικής κατωτερότητας, ο Φρόυντ προτιμούσε να υποστηρίξει ότι μόνο οι «τέχνες και η παιδεία είναι ικανές να αποσπάσουν την ανθρωπότητα από την ίδια της τη θέληση να αφανίζε».

Αυτή ήταν και η μεγάλη παρακαταθήκη

ELISABETH ROUDINESCO
Ο Σίγκμουντ Φρόυντ, στην εποχή του και τη δική μας
Μτφρ.: Μήνα Πατερράκη-Γαρέφη
Εκδόσεις Πατάκη
Σελ.: 632

που άφησε ο Φρόνυτ στην ιστορία της σκέψης, περισσότερο και από την ίδια την εφεύρεση του ψυχαναλυτικού μοντέλου: η βαθιά του πίστη στην ανθρωπιστική και απελευθερωτική επίδραση των τεχνών, στο παλιό κεντροευρωπαϊκό ιδεώδες των Βιεννέζων, οι οποίοι εμπνέονταν από τους εκλεπτυσμένους ήχους και τα ωραία διαβάσματα, το σκάκι, τις καθαρές γεύσεις. Άλλωστε η Ρουντινέσκο μας γνωστοποιεί ότι από τους πρώτους του ψυχαναλυόμενους ήταν ο Γκούσταβ Μάλερ, απόδειξη πως δεν επρόκειτο για μια μέθοδο ξεκομμένη από το περιβάλλον που τη γέννησε. Με μια πολύ έξυπνη μετατόπιση, που ωστόσο χωράει πολλή αμφισβήτηση, η Ρουντινέσκο επαναφέρει τον Φρόνυτ στην καρδιά της ηπειρωτικής χώρας και μάλλον πιο κοντά στη Γαλλία, η οποία είναι η μόνη, κατά τη γνώμη της, που κατανόησε το συμβολικό της σθένος, μακριά από την αμερικανική ψυχαναλυτική σχολή. Και μπορεί οι Αγγλοσάξονες να ήταν πολύ κοντά του, ειδικά όσον αφορά την παρέα του Μπλούμσμπερι, η οποία εκτίμησε την πρωτοποριακή δύναμη της ψυχανάλυσης, αλλά είχαν τα δικά τους στεγανά. Ο Στρέιτσι είναι, μάλιστα, κατά τη γνώμη της Ρουντινέσκο, υπεύθυνος για τη λάθος απόδοση των φροϋδικών όρων στα αγγλικά, αν και η Άλεξ Στρέιτσι είναι αυτή που έφερε την ψυχανά-

Η συγγραφέας ούτε καθαγιάζει αλλά ούτε και στέλνει στο πυρ το εξώτερον τον «νευρωσικό», όπως επιμένει να τον αποκαλεί, ηγέτη της ψυχανάλυσης.

λυση στη χώρα, κυρίως λόγω του στενού δεσμού που διατηρούσε με τη Μέλανι Κλάιν. Πάντως, σημείο αναφοράς του ίδιου του Φρόνυτ ήταν η Αιώνια Πόλη και η τελευταία του επιθυμία, προτού πεθάνει, ήταν να την επισκεφτεί μαζί με την αγαπημένη του κόρη. Η Ιταλία ήταν το ιστορικό εκείνο κομμάτι της Ευρώπης που δεν φοβόταν το αυτοκρατορικό κλέος, αλλά επέτρεπε τον πειραματισμό, και σε αυτήν προσέφυγε πάντα ο ίδιος «θαμνωμένος από τη λάμψη του Λεονάρντο ή καθ' οδόν προς τον Νότο, σε αναζήτηση της ανύπαρκτης Γκραντίβα».

Το δικό του τοτέμ, που ύψωνε διαρκώς στα βάθη της ψυχής, ήταν επομένως μια μεγαλοπρεπής εικόνα γεμάτη ομορφιά και χάρη και όχι παρακμή: «Στο βάθος της ψυχής μου είχα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο λόγος για τον οποίο βλέπουμε τον ύψιστο πολιτισμό της εποχής μας τόσο φρικτά σπιλωμένο από υποκρισία είναι ότι από οργανική άποψη δεν ήμασταν πλασμένοι γι' αυτό τον πολιτισμό» γράφει σε ένα συγκινητικό γράμμα προς τη Δουίξ Σαλομέ που παραθέτει η Ρουντινέσκο, η οποία, σημειωτέον, για πρώτη φορά είχε πρόσβαση σε αρχεία που δεν είχαν δει μέχρι πρότινος το φως. Ενδεχομένως κι εμείς να μην είμαστε ακόμα φτιαγμένοι για τον Φρόνυτ – όχι τον πατέρα της ψυχανάλυσης αλλά έναν από τους στασιαστές του πνεύματος μαζί με τους απaráμιλλους προασπιστές του, που έβλεπε μια ανθρωπότητα να στοιχειώνεται ακόμα από τα ίδια φαντάσματα. Ο Άμλετ, ο Οιδίποδας, ο Μάκβεθ, ήταν άλλωστε οι μοναδικά πιστοί φίλοι και γνήσιοι συνομιλητές του.

